

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

มรดกจากยุคเศรษฐกิจรุ่งเรือง “ภาวะคาโรชิ” วิกฤตการณ์ในตลาดแรงงานญี่ปุ่น

Legacy of economic miracle “Karoshi syndrome” crisis in Japan labor market

วัฒนศักดิ์ มั่งเงิน*, วิวัฒน์ โล่ห์ิรัญ**

Wattanasak Mung-ngoen *, Wiwat Lohiran**

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้เกิดจากการรวบรวมข้อมูลปัจจัยในด้านเศรษฐกิจญี่ปุ่นที่ส่งเสริมให้ช่วงยุคเศรษฐกิจรุ่งเรืองของญี่ปุ่นที่ฟื้นตัวกลับมาได้อย่างรวดเร็วจากผลกระทบจากการแพ้สงครามโลกครั้งที่ 2 ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยภายนอก ผลจากสงครามเกาหลีที่ทำให้เกิดอุปสงค์ความต้องการในสินค้าและยุทธโธปกรณ์ทางทหาร ไปจนถึงวิกฤตน้ำมันที่ช่วยส่งผลให้อุตสาหกรรมยานยนต์ญี่ปุ่นกลายเป็นที่สนใจ เนื่องจากประหยัดน้ำมันกว่ารถยนต์จากสหรัฐอเมริกาและยุโรป การตรึงอัตราแลกเปลี่ยนเงินเยนจนนำไปสู่การเจรจาข้อตกลงพลาซ่าที่ทำให้ค่าเงินเยนแข็งค่า จนสามารถเพิ่มขีดความสามารถในการขยายตัวไปในตลาดโลก ปัจจัยภายในเรื่องการบริหารแบบญี่ปุ่น ที่มีนโยบายหลัก คือ การจ้างงานตลอดชีพ การเลื่อนขั้นตามอาวุโสและ สหภาพแรงงาน ที่เป็นส่วนในการสร้างความผูกพันกับองค์กรทำให้เกิดภาพลักษณ์ต่อการจงรักภักดีจนให้ความสำคัญกับบริษัทมากกว่าชีวิตส่วนตัว จนกลายเป็นสาเหตุของการเกิดภาวะคาโรชิ อาการเสียชีวิตฉับพลันจากการทำงานหรือตัดสินใจจบชีวิตจากความกดดันและความเครียดที่เกิดจากการทำงาน ถึงแม้จะมีความพยายามจากภาครัฐและเอกชนในการร่วมมือแก้ไขปัญหายังพบว่าปัญหาอยู่ในระดับที่รุนแรง แต่อย่างไรก็ดีแนวโน้มในการพัฒนามีทิศทางไปในทิศทางที่ดีขึ้นในสังคมญี่ปุ่น

คำสำคัญ: ภาวะคาโรชิ, การบริหารแบบญี่ปุ่น, ยุคเศรษฐกิจญี่ปุ่นรุ่งเรือง

*,** อาจารย์ประจำหลักสูตรภาษาญี่ปุ่นธุรกิจ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

*Corresponding author e-mail: wattanasak.mn@gmail.com

Abstract

This article was collected data about factor that support Japan economic miracle help Japan rapidly improvement after damage of WWII. External factors include with affect of Korean War on Japan economic. Oil Crisis effect to increased demand of Japanese automobile. Fixed Japanese Yen that lead into Plaza accord. Result of Plaza accord lead into Japanese Yen appreciation. Become great opportunities for Japanese's firm to expand into worldwide. Internal factors Japanese management style that includes of Lifetime employee, seniority-based wage, labour union that conduct relationship between employee and corporation. Cause employee individual problem like Karoshi syndrome sudden death from work hard or decide to suicide cause of stress and pressure of workload. Even government and private sector in Japan try to solve Karoshi but it still in severe level. However, direction of development trend grows in positive way.

Key Words: Karoshi syndrome, Japanese monument style, Japanese economic miracle

บทนำ

นับแต่เหตุการณ์ที่ระเบิดปรมาณูที่ฮิโรชิมาและนางาซากิ ในวันที่ 6 สิงหาคม ค.ศ. 1945 นำไปสู่การประกาศยอมแพ้สงครามอย่างเป็นทางการ (Cristopher, 2023 : online) นำไปสู่การปลดอาวุธและปฏิรูปประเทศญี่ปุ่นภายใต้การกำกับดูแลของอเมริกาในนาม ศูนย์บัญชาการสูงสุดฝ่ายสัมพันธมิตร (Supreme Commander for the Allied Powers) หรือที่รู้จักในนามย่อว่า SCAP ที่เข้ามาในการเปลี่ยนผ่านญี่ปุ่นจากลัทธิจักรวรรดินิยมสู่เสรีประชาธิปไตย (สถานเอกอัครราชทูตญี่ปุ่นประจำประเทศไทย, 2560 : ออนไลน์) จนนำไปสู่การเลือกตั้งครั้งแรกหลังจากสงครามในประเทศญี่ปุ่นในวันที่ 10 เมษายน ค.ศ. 1946 (昭和21年) (National Diet library, n.d. : online)

ในขณะเดียวกันนั้นผลจากการยอมแพ้ในสงครามโลกครั้งที่ 2 ของญี่ปุ่นมีความเสียหายที่เกิดขึ้นในหลายภาคส่วนรวมไปถึงการชดใช้และชดเชยที่ญี่ปุ่นจะต้องเผชิญ มีผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ดังกล่าว กว่า 2.5 ล้านคน ซึ่งรวมไปถึงพลเมืองมากกว่า 5 แสนคนนับตั้งแต่เริ่มต้นความขัดแย้ง โครงสร้างพื้นฐานญี่ปุ่นได้รับผลกระทบในวงกว้างส่งผลต่อเศรษฐกิจญี่ปุ่นเป็นวงกว้าง ชุมชนเมืองและเขตอุตสาหกรรมญี่ปุ่นได้รับความเสียหายอย่างหนัก จนกลายเป็นการนำไปสู่การล่มสลายครั้งร้ายแรงของเศรษฐกิจญี่ปุ่นในประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น (Shigeki Hijino,Yasuo Masai,Gil Latz, 2023 : online)

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

ภาพที่ 1 ภาพถ่ายทางอากาศเมืองโตเกียว 1945 จากเหตุทิ้งระเบิด

ที่มา Spencer Cohen. (2022 : online)

ตารางที่ 1 ตารางแสดงมูลค่าความสูญเสียหลังสงครามแปซิฟิก

(หน่วยเป็นล้านเยน มูลค่า ณ ช่วงสิ้นสุดสงคราม)

ประเภทสินทรัพย์	ก่อนสงคราม	หลังสงคราม	อัตราส่วนความเสียหาย
เรือ	9,125	1,796	80.3%
เครื่องจักรอุตสาหกรรม	23,346	15,352	34.2%
โครงสร้างพื้นฐาน	90,435	68,215	24.6%
วัสดุอุตสาหกรรม	32,953	25,089	23.9%
อาคารบ้านเรือน	46,427	36,869	20.6%
การสื่อสารน้ำประปา	4,156	3,497	15.9%
สาธารณูปโภคด้ายไฟฟ้าและก๊าซ	14,933	13,313	10.8%
เส้นทางเดินรถและเส้นทางรถไฟ	15,415	13,892	9.9%
รายการทั้งหมด	253,130	188,852	25.4%

ที่มา : Postwar Recovery, 1945-49 (n.d., pp.145)

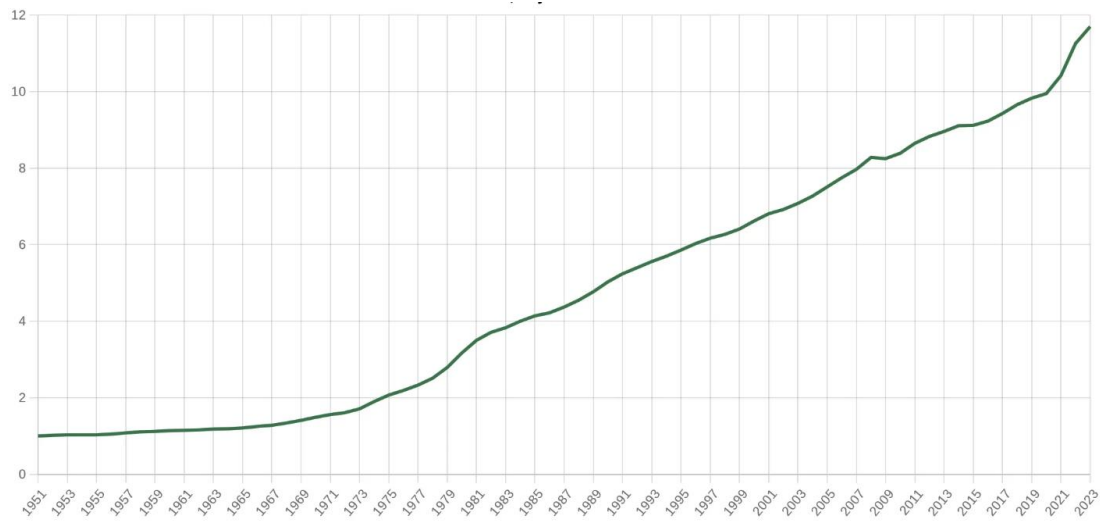
ในขณะเดียวกันนั้นเองญี่ปุ่นก็ต้องเป็นผู้ชดใช้ ค่าปฏิกรรมสงครามตามข้อตกลงในสนธิสัญญาสันติภาพซานฟรานซิสโก กับประเทศต่างๆ เกาหลี จีน ไต้หวัน และกลุ่มประเทศในทะเลจีนใต้ รวมแล้วมูลค่ากว่า 25,300 ล้านดอลลาร์สหรัฐในขณะนั้น เมื่อเทียบตราอัตราเงินเฟ้อ จะพบว่ามูลค่า 1 ดอลลาร์ในปี 1951 มีมูลค่าเทียบเท่าหรือเท่ากับ 11.70 เหยียในปัจจุบัน (ข้อมูลอัตราแลกเปลี่ยน ณ วันที่ 31 พฤษภาคม 2566)

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

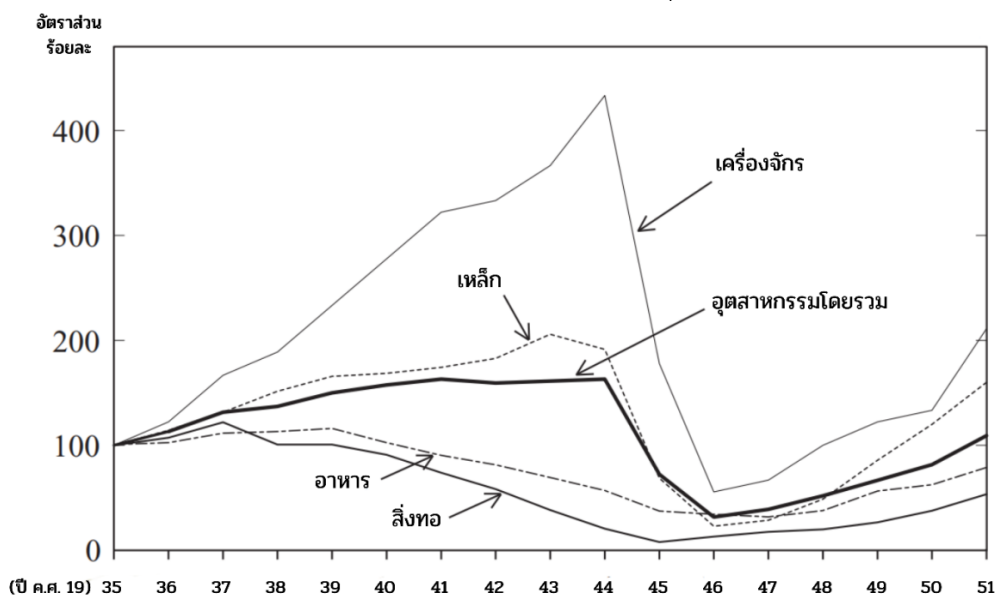
ตารางที่ 2 กราฟแสดงเปรียบเทียบมูลค่าเงินเฟ้อดอลลาร์ปีค.ศ. 1951 ถึง 2023

ที่มา : Ian Webster. (2023 : online)

ซึ่งเมื่อเทียบกับมูลค่าความเสียหายและค่าชดเชยที่ต้องเผชิญนั้นนับเป็นมูลค่ามหาศาล อีกทั้งความเสียหายกับภาคเศรษฐกิจญี่ปุ่นเองก็เป็นเรื่องยากที่จะสามารถฟื้นกลับคืนมา ปริมาณการผลิตในภาคอุตสาหกรรมญี่ปุ่นลดลงไปเหลือเพียง แค่ 10 เปอร์เซ็นต์เมื่อเทียบกับกำลังและขีดความสามารถในการผลิตก่อนสงคราม ซึ่งผลแสดงตามกราฟด้านล่างที่แสดงให้เห็นถึงกำลังการผลิตในภาคอุตสาหกรรมตั้งแต่ ปีค.ศ. 1935 เป็นต้นมา โดยเปรียบเทียบข้อมูลเป็นเกณฑ์เพื่อให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งก่อนหลังภาวะสงคราม

ตารางที่ 3 ดัชนีมวลรวมผลผลิตทางด้านอุตสาหกรรม

ที่มา : Kenichi Ohno (2017) p. 119

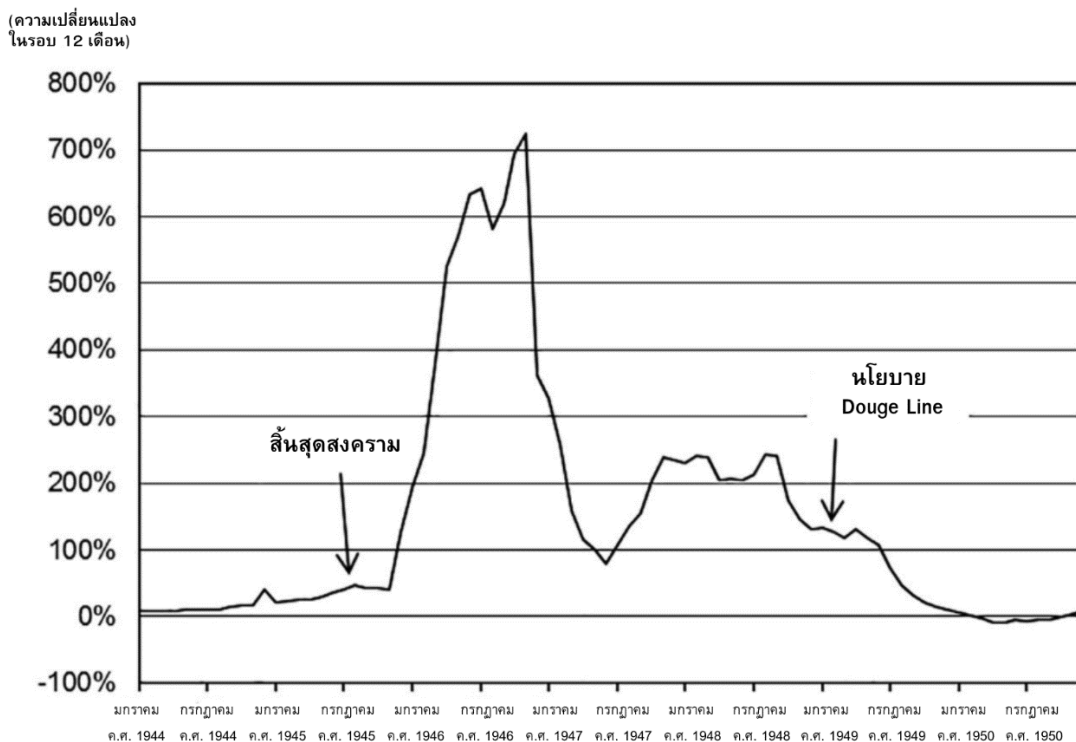

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

ภาคประชาชนก็ได้รับผลกระทบอย่างหนักในเรื่องปัญหาการขาดแคลนอาหาร รวมไปถึงอัตราเงินเฟ้อเอ็กก็พุ่งทะยานสูงขึ้น ส่งผลให้ราคาสินค้าและผลิตภัณฑ์มีการปรับเพิ่มขึ้นตาม โดยข้อมูลเปรียบเทียบในปี ค.ศ. 1937 กับปี 1945 มีอัตราสูงขึ้นถึง 4.4 เท่าตัว และเมื่อเปรียบเทียบในปีค.ศ. 1937 กับปีค.ศ. 1948 ระยะเวลา 3 ปีหลังจากภาวะสงคราม พบว่า อัตราเฟ้อและราคาสินค้าพุ่งสูงขึ้นเป็น 100 เท่าจากปีค.ศ. 1937 (ญี่ปุ่น 360, 2549, น.198)

ตารางที่ 4 ราคาสินค้าปลีกและอัตราเงินเฟ้อในมหานครโตเกียว

ที่มา : Kenichi Ohno (2017) p. 122

แต่ทว่าญี่ปุ่นกลับใช้เวลาอันสั้นในการฟื้นฟูและกลับตัวมาได้ในช่วงเวลาอันสั้นซึ่งเมื่อทำการศึกษาแล้วพบว่าที่ญี่ปุ่นสามารถฟื้นกลับคืนมาได้แบบก้าวกระโดดนั้นมีทั้งปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในที่สนับสนุนและส่งเสริมเศรษฐกิจญี่ปุ่น เริ่มจากปัจจัยภายนอกที่เริ่มต้นในปีค.ศ. 1950 เมื่อคาบซัดแยงบนคาบสมุทรเกาหลีเริ่มทวีความรุนแรงขยายตัวเป็นสงครามเกาหลีซึ่งเป็นผลในทางบวกต่อเศรษฐกิจของญี่ปุ่น เพราะผลจากสงครามเกาหลีทำให้เกิดการขยายตัวในภาคอุตสาหกรรมของญี่ปุ่น เนื่องจากการส่งกำลังบำรุงจากสหรัฐอเมริกาไปยังเกาหลีเป็นต้นทุนที่มหาศาลเมื่อพิจารณาทางเลือกโดยรวมแล้ว พบว่าญี่ปุ่นมีศักยภาพที่เพียงพอในการผลิตสินค้าอุปโภคบริโภคและยุทธโธปกรณ์ทางการทหารแทนการขนส่งข้ามมหาสมุทรแปซิฟิกทำให้เกิดอุปสงค์จำนวนมากในการขับเคลื่อนให้เศรษฐกิจญี่ปุ่นขยายตัวจากภาวะซบเซาและความเสียหายจากภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 (Oknim, 1998) ปัจจัยต่อมาเกิดขึ้นในปี 1973 เมื่อเกิดเหตุการณ์วิกฤตการณ์

น้ำมันทำให้ราคาน้ำมัน แม้ญี่ปุ่นจะได้รับผลกระทบโดยตรงด้วยจากเหตุการณ์นี้จนทำให้ได้มีการงดใช้พลังงานลง 20 เปอร์เซ็นต์ในทันทีที่เกิดวิกฤต และเป็นจุดเริ่มต้นของสาเหตุในการนำไปสู่ภาวะเศรษฐกิจถดถอยก็ตามแต่ ทว่า ผลในทางอ้อมที่เกิดขึ้นกับสินค้ายานยนต์ญี่ปุ่นกับได้รับผลในทางบวกจากสถานการณ์นี้เนื่องจากราคาน้ำมันที่มีราคาแพงทำให้การใช้รถยนต์ที่มีกำลัง cc สูงจะกินอัตราสิ้นเปลืองของน้ำมันที่สูงขึ้นตามไปด้วย ทำให้กลายเป็นจุดเด่นในญี่ปุ่นใช้โอกาสในการประหยัดพลังงานในการเข้าตลาดรถยนต์ในอเมริกา กลายเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ผู้บริโภคเริ่มหันมาให้ความสนใจรถยนต์แบรนด์ญี่ปุ่น (ประสบการณ์ใช้รถ, 2561 : ออนไลน์) กลายเป็นจุดเริ่มต้นของนานาชาติรวมถึงสหรัฐอเมริกาที่เป็นพันธมิตรมาตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จากการเติบโตจากความสำคัญของสินค้าญี่ปุ่นที่กระจายสู่ตลาดโลกจนทำให้เกิดการกีดกันทางการค้าต่อสินค้าญี่ปุ่นและการประท้วงของประชาชนในหลายประเทศเนื่องจากขาดดุลการค้ากับญี่ปุ่น (นรินทร์, 2562 น. 193)

ภาพที่ 2 รถยนต์โตโยต้าโคโรลล่าที่ส่งออกไปจำหน่ายในอเมริกาช่วงวิกฤตน้ำมัน 1973

ที่มา : ประสบการณ์ใช้รถ (2561 : online)

ประกอบกับในประกอบกับ นโยบายด้านการเงินและเงินเฟ้อที่เกิดขึ้นจากภาวะหลังสงครามทำให้ค่าเงินเยนอ่อนค่าลงเรื่อง จาก 50 เยนต่อ 1 ดอลลาร์ ในปี 1947 สู่ 360 เยนต่อ 1 ดอลลาร์ ในปี 1949 ทำให้ญี่ปุ่นคงนโยบายตรึงอัตราแลกเปลี่ยนไว้ที่ 360 เยนต่อ 1 ดอลลาร์ นับตั้งแต่นั้นมาเพื่อป้องกันค่าเงินเยนที่อาจจะลอยตัวไปมากกว่าเดิม แต่ด้วยการฟื้นตัวอย่างรวดเร็วทำให้ปัจจัยหลายอย่างในญี่ปุ่นเปลี่ยนแปลงไปแต่

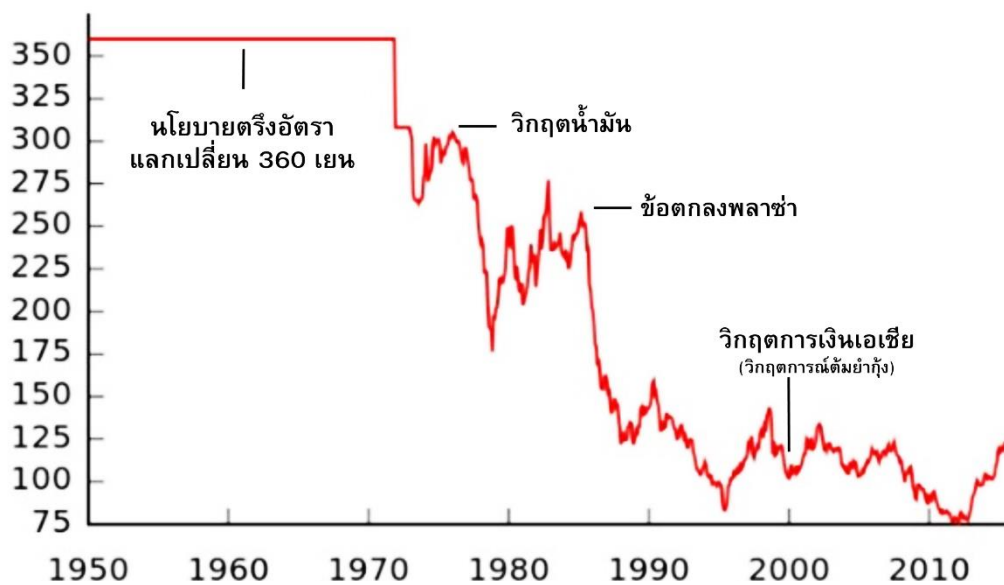

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

อัตราแลกเปลี่ยนที่ยังคงสูงตรึงไว้เช่นเดิม เป็นระยะเวลาเกือบ 20 ปี จากหลากหลายปัจจัยทำให้ญี่ปุ่นต้องปรับให้ค่าเงินเยนลอยตัวตามอัตราแลกเปลี่ยนตามกลไกตลาด ในช่วงยุคทศวรรษที่ 70 เช่น วิกฤตน้ำมัน การต่อต้านสินค้าญี่ปุ่นที่เริ่มทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย เป็นต้น ทำให้ค่าเงินเยนแข็งค่าขึ้น (円高) (โฆซิต, 2559 : ออนไลน์)

ตารางที่ 5 แสดงอัตราแลกเปลี่ยนเงินเยนกับดอลลาร์สหรัฐตั้งแต่หลังยุคสงครามโลก

ที่มา : โฆซิต, (2559 : ออนไลน์)

ญี่ปุ่นประสบความสำเร็จและเติบโตทางด้านเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องมาจนกระทั่งในปี 1985 สหรัฐได้รับผลกระทบอย่างหนักจากอัตราดอกเบี้ยและเงินเฟ้อที่สูงเกินกว่าที่ควรจะเป็น ทำให้ขีดความสามารถในการแข่งขันในภาคอุตสาหกรรมของสหรัฐลดลง ส่งออกสินค้าได้น้อยลง เนื่องจากสินค้ามีราคาสูงกว่าที่ควรจะเป็นมากจนเป็นสาเหตุของการขาดดุลการค้า ในทางกลับกันนั้นค่าเงินเยนญี่ปุ่นกลับอ่อนค่าลง ทำให้ผลทางปฏิบัติกลายเป็นว่า สินค้าจากญี่ปุ่นมีราคาถูกมาก เมื่อเทียบกับสินค้าจากสหรัฐอเมริกาทำให้ญี่ปุ่นได้กำไรจากดุลการค้าที่เพิ่มขึ้น ซึ่งไม่ได้มีเพียงสหรัฐอเมริกาเท่านั้นที่เสียดุลการค้าอย่างหนักให้กับญี่ปุ่น ประเทศเศรษฐกิจชั้นนำของโลกใน ณ ขณะนั้นเองก็ประสบปัญหาเช่นเดียวกันกับสหรัฐอเมริกา นำไปสู่การประชุมเพื่อลงนามในข้อตกลงพลาซ่า (Plaza Accord) โดยมีประเทศเยอรมนี ฝรั่งเศส อังกฤษ สหรัฐอเมริกา และ ญี่ปุ่น เพื่อให้ค่าเงินเยนแข็งค่าขึ้น จะได้ทำการค้าได้อย่างเท่าเทียม ทำให้ราคาสินค้าญี่ปุ่นปรับราคากลับไปใกล้เคียงกับสินค้าจากประเทศอื่นๆ แต่ทว่าในผลเสียนั้นกลับกลายเป็นการเสริมกำลังครั้งใหญ่ให้กับญี่ปุ่น ด้วยค่าเงินที่แข็งค่าทำให้การลงทุนและขยายกิจการไปในต่างประเทศทำได้ง่ายและมีราคาถูกลงเป็นอย่างมากนับเป็นจุดเริ่มของการขยายตัวทางเศรษฐกิจครั้งสำคัญของญี่ปุ่นครั้งหนึ่งในหน้าประวัติศาสตร์ (ฟิรเดซ, นลิตรา, 2014) ซึ่งที่

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

กล่าวมาเป็นเพียงแรงเสริมกำลังจากปัจจัยภายนอก ในขณะที่ญี่ปุ่นเองก็มีปัจจัยภายในการส่งเสริมพัฒนาเศรษฐกิจด้วยเช่นเดียวกัน ประการแรกเริ่มจากระบบของการบริหารจัดการญี่ปุ่นเองที่มีความสำคัญ (日本の経営) ที่เริ่มทำการศึกษาค้นพบโดยการเข้ามาของนานาชาติที่เห็นถึงความสำเร็จอันก้าวกระโดดของญี่ปุ่นจึงได้ทำการส่งนักวิจัยเข้ามาในการศึกษาและถอดบทเรียนเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาในประเทศของตนเอง หนึ่งในนักวิจัยที่มีผลงานเด่นชัดในการศึกษาความสำเร็จของภาคธุรกิจญี่ปุ่น James c. abegglen อดีตนาวิกโยธินสหรัฐจากรัฐวิสคอนซิน เข้ามาทำการศึกษาในภาคธุรกิจภายใต้มูลนิธิฟอร์ด (Ford Foundation fellowship) เพื่อหาข้อแตกต่างระหว่างภาคธุรกิจญี่ปุ่นและภาคธุรกิจของสหรัฐอเมริกา (L.A Time archives. 2007 : online) จากผลงานที่เผยแพร่ในปี 1958 หนังสือในชื่อ The Japanese Factory ได้ทำการค้นพบจุดแข็งที่ทำให้บริษัทญี่ปุ่นมีความแข็งแกร่งประกอบไปด้วยประเด็นต่างดังนี้

- การจ้างงานตลอดชีพ
- การเลื่อนขั้นตามอาวุโส
- สหภาพแรงงาน

การจ้างงานตลอดชีพ 「終身雇用制」 เป็นนโยบายที่เกิดขึ้นมาในช่วงต้นๆหลังภาวะสงคราม หลังอุปสงค์ทางการค้าที่มีเพิ่มมากขึ้นทำให้ความต้องการแรงงานเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย การที่แรงงานเคลื่อนย้ายไปมาส่งผลกระทบอย่างยิ่งโดยเฉพาะในภาคอุตสาหกรรม อีกทั้งการจ้างงานตลอดชีพยังทำให้พนักงานไม่ต้องรู้สึกกังวลใจทำให้สามารถจดจ่อกับการทำงานได้เต็มที่

การเลื่อนขั้นตามอาวุโส 「年功序列制」 เป็นการจ่ายค่าตอบแทนและเพิ่มเงินเดือนในอัตราที่เท่ากันทุกตำแหน่ง และจะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆตามปีที่ทำงาน ซึ่งจะเป็นอีกหนึ่งปัจจัยในการรักษาให้พนักงานคงอยู่กับองค์กร และเป็นการลดโอกาสในการย้ายงานในญี่ปุ่น เนื่องจากการย้ายงานจะเท่ากับว่าจะไปเริ่มต้นใหม่ จนกลายเป็นธรรมเนียมและค่านิยมต่อการย้ายงานของคนญี่ปุ่น

สหภาพแรงงาน 「労働組合」 เป็นการสร้างอำนาจต่อรองและอีกทั้งยังเป็นการเปิดโอกาสให้ได้รับรู้ข้อมูลและสถานการณ์ของบริษัทเพื่อร่วมเป็นแนวทางในการเสนอนโยบายในบางครั้ง ทำให้เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับองค์กร (加藤, 2010)

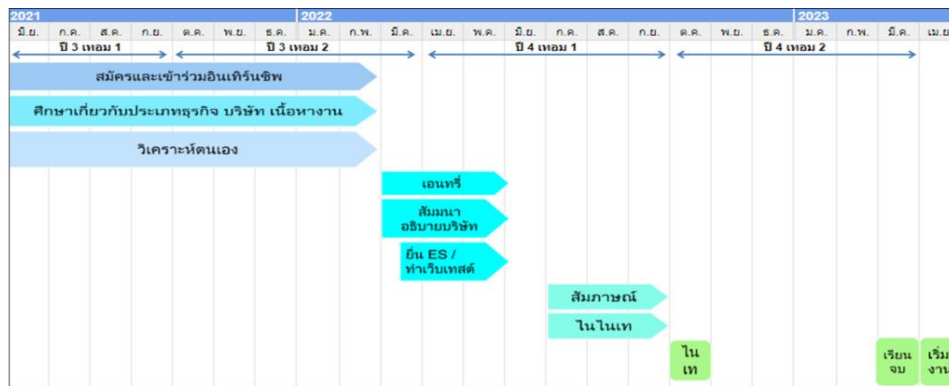
ยิ่งไปกว่านั้นลักษณะเฉพาะที่พิเศษเฉพาะตัวของญี่ปุ่นนั้นคือระบบการจ้างที่ค่อนข้างแตกต่างจากหลายๆประเทศ เรียกว่าการจ้างงานนักศึกษาจบใหม่ครั้งเดียว 「新卒一括採用」 ที่เป็นการประกาศเปิดรับสมัครและสัมภาษณ์นักศึกษาเข้าทำงานล่วงหน้าก่อนที่นักศึกษาจะจบอย่างเป็นทางการ โดยพนักงานที่รับสมัครจะเริ่มงานพร้อมกันในวันที่ 1 เมษายน เรียกพนักงานที่เข้าใหม่ว่า 「新入社員」 กลายเป็นมนุษย์เงินเดือนในระบบบริษัทญี่ปุ่น 「サラリーマン」

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

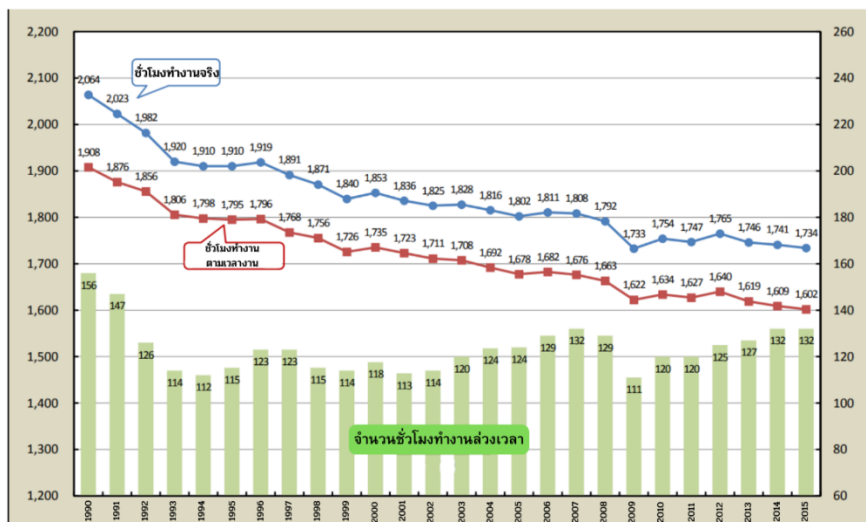
ตารางที่ 6 จำลองการทำงานนักศึกษามหาวิทยาลัยที่จะเรียนจบในเดือนเมษายน ค.ศ. 2023

ที่มา : Rinrin, (2021 : online)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ามนุษย์เงินเดือนจะมีรายได้และการทำงานที่มั่นคง และเป็นหนึ่งในส่วนสำคัญในเศรษฐกิจญี่ปุ่นด้วย เพราะบุคคลเหล่านี้เองก็เป็นหนึ่งในผู้บริโภคที่มีกำลังในการใช้จ่ายใช้สอยและซื้อสินค้าต่าง ๆ ที่ย้อนกลับไปสู่ต้นทุนของผู้ผลิตและกลายเป็นวัฏจักรหมุนวนในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจญี่ปุ่น แม้จะมีชีวิตที่สะดวกสบายมากขึ้น แต่ก็ต้องทุ่มเทกำลังและแรงกายในการทำงานต่อบริษัท จนกลายเป็นความจงรักภักดีที่แน่นแฟ้นและให้ความสำคัญมากกว่าตนเองและครอบครัว จากข้อมูลเบื้องต้นเราจะทราบได้ว่าเศรษฐกิจญี่ปุ่นมีอัตราการเติบโตที่ก้าวกระโดดนับตั้งแต่ ปี 1951 ผลที่ตามมานั้นเกิดโดยตรงกับพนักงาน ที่เห็นได้อย่างชัดเจนคือ ชั่วโมงการทำงานที่มากขึ้น (นรินุช. 2562 p185) แม้ว่าทางภาครัฐและบริษัทจะเริ่มเห็นความสำคัญและในการร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น จึงเห็นแนวโน้มเป็นไปทิศทางที่ดี แต่เมื่อเทียบกับเกณฑ์เฉลี่ยมาตรฐานแล้วยังมีระดับที่สูงกว่าเกณฑ์อยู่ดังเช่นข้อมูลในตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 7 อัตราเฉลี่ยชั่วโมงการทำงานของญี่ปุ่น 25 ปี

ที่มา : Ministry of Health, Labour and Welfare. (2016 : online)

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

จากตารางจะพบว่าจากปี 1990 ถึง ปี 2015 จะมีการลดชั่วโมงทำงานลงตลอดระยะเวลา 25 ปี ลดลงโดยเฉลี่ยรวมร้อยละ 15 จากปี 1990 แต่ทว่าตัวเลขของชั่วโมงการทำงานล่วงเวลาตลอดระยะเวลา 25 ปีนั้นกลับไม่เคยลดลงต่ำกว่า 100 ชั่วโมงต่อปีเลย ประกอบกับนโยบายต่างๆที่เคยเป็นผลที่เคยส่งเสริมเศรษฐกิจญี่ปุ่นกลับกลายเป็น ส่วนหนึ่งในปัญหาในภาคตลาดแรงงานญี่ปุ่น จากความสำเร็จในระบบการบริหารแบบญี่ปุ่นนั้นนำไปสู่การพัฒนาทางเศรษฐกิจที่รุดหน้าของญี่ปุ่น ในขณะเดียวกันก็มีความสัมพันธ์กันระหว่างการบริหารการผลิตแบบญี่ปุ่นที่มุ่งเน้นในเรื่องการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างคนและบริษัท อีกทั้งการจะปรับเปลี่ยนโยกย้ายงานในบริษัทญี่ปุ่นเองนั้นก็ทำได้ยากด้วยนโยบายต่างๆ อย่างการจ้างงานตลอดชีพ การเลื่อนขั้นตามอาวุโส อีกทั้งภาพลักษณ์ต่อคนที่เปลี่ยนงานที่เป็นภาพลักษณ์ในทางลบจากทัศนคติที่เกิดขึ้นควบคู่กับนโยบายการบริหารแบบญี่ปุ่นเหล่านี้ มีความสัมพันธ์กับการเสียชีวิตฉับพลันจนนำไปสู่การค้นพบ ภาวะคาโรชิเป็นครั้งแรก ช่วงปี 1970 จากการเสียชีวิตฉับพลันด้วยโรคหลอดเลือดสมอง และหลังจากนั้นก็เป็นที่รับรู้และตื่นตัวกันของสังคมมากขึ้นผ่านการแพร่กระจายข่าวสารทางหนังสือพิมพ์ ในปี 1982 หนังสือฉบับแรกเกี่ยวกับคาโรชิถูกตีพิมพ์ขึ้นโดยการร่วมกันของแพทย์ 3 ท่าน จากการรวบรวมกรณีต่างๆที่เกิดขึ้นเกี่ยวข้องกับภาวะคาโรชิ เพื่อศึกษาและกำหนดตัวบ่งชี้ ซึ่งเกิดจากการทำงานหนัก ทำงานต่อเนื่องกัน และไม่มีกำหนดเวลางานที่ตายตัว จากข้อมูลจะพบว่าโดยส่วนใหญ่ผู้เสียชีวิตที่เกี่ยวข้องกับภาวะคาโรชินั้นจะทำงานมากกว่า 3000 ชั่วโมงต่อปี (Katsuo Nishiyama and Jeffrey V. Johnson 1997) คาโรชิ 「過労死」 เป็นอาการที่เกิดจากภาวะการเสียชีวิตจากการทำงานหนัก ซึ่งอาจเกิดเป็นอาการของโรคได้เช่น อาการโรคหัวใจ หรือ หลอดเลือดสมอง เนื่องมาจากภาวะความเครียดและการทำงานหนัก หรือ แม้กระทั่งภาวะกดดันที่เกิดจากการทำงานนั้นส่งผลทางสภาพจิตใจจนกลายเป็นสาเหตุในการตัดสินใจจบชีวิตของตัวเองลง 「過労自殺」 (寶珠山、2003)

ซึ่งคำอธิบายในทางการแพทย์พบว่า การทำงานหนักเป็นเวลานาน ขาดการพักผ่อนที่เพียงพอ ประกอบกับความเครียดสะสมที่เกิดจากการทำงานนั้นจะส่งผลให้เกิดการกระตุ้นฮอร์โมนแคทีโกลามีน (Catecholamine) และฮอร์โมนคอร์ติซอล (Cortisol) ออกมา การที่ระดับของฮอร์โมนเหล่านี้อยู่ในระดับที่สูงตลอดเวลาจะส่งผลให้ เกิดภาวะความดันโลหิตสูง ระดับน้ำตาลและไขมันในเส้นเลือดสูง ทำให้หลอดเลือดเกิดอาการแข็งตัวและตีบตัน จึงต้องมีการเพิ่มกำลังในการสูบฉีดเลือดเพื่อมาทดแทนทำให้เสี่ยงต่อภาวะโรคหัวใจที่ต้องทำงานหนักขึ้นการสูบฉีดเลือด และหลอดเลือดสมองที่อาจเกิดความเสียหายจากแรงดันของเลือดที่เพิ่มมากขึ้นจนกระทั่งเสียชีวิต

สัญญาณเตือนภาวะเสี่ยงเข้าข่ายคาโรชิ

- ทำงานล่วงเวลาเป็นเวลานานติดต่อกัน เริ่มงานเร็ว กลับบ้านช้า
- คิดอยู่เรื่องงาน เครียดจนไม่มีเวลาคิดเรื่องอื่น
- การทำงานในสถานการณ์ที่มีความกดดันสูง

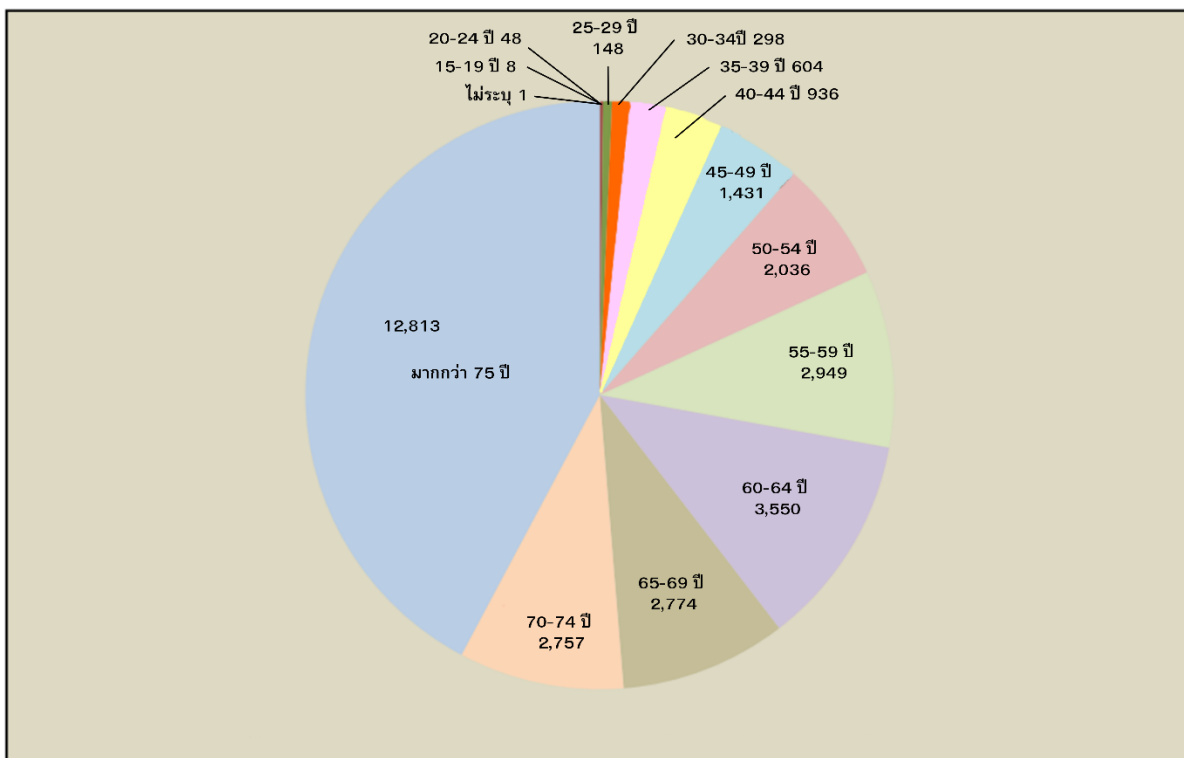
วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

- ไม่มีโอกาสหรือไม่สามารถทำงานได้
- พักผ่อนน้อย ไม่มีเวลาออกกำลังกาย
- ใช้เวลาร่วมกันคนรอบตัวน้อยลง เช่น คนในครอบครัว หรือ เพื่อน เป็นต้น
- กังวลเรื่องงาน ทำให้นอนไม่ค่อยหลับ
- รู้สึกอ่อนเพลีย

(โรงพยาบาลสินแพทย์ รามอินทรา 2566 : online)

ตารางที่ 8 จำนวนตัวเลขผู้เสียชีวิตจากโรคหัวใจและหลอดเลือดสมอง ปี ค.ศ. 2010

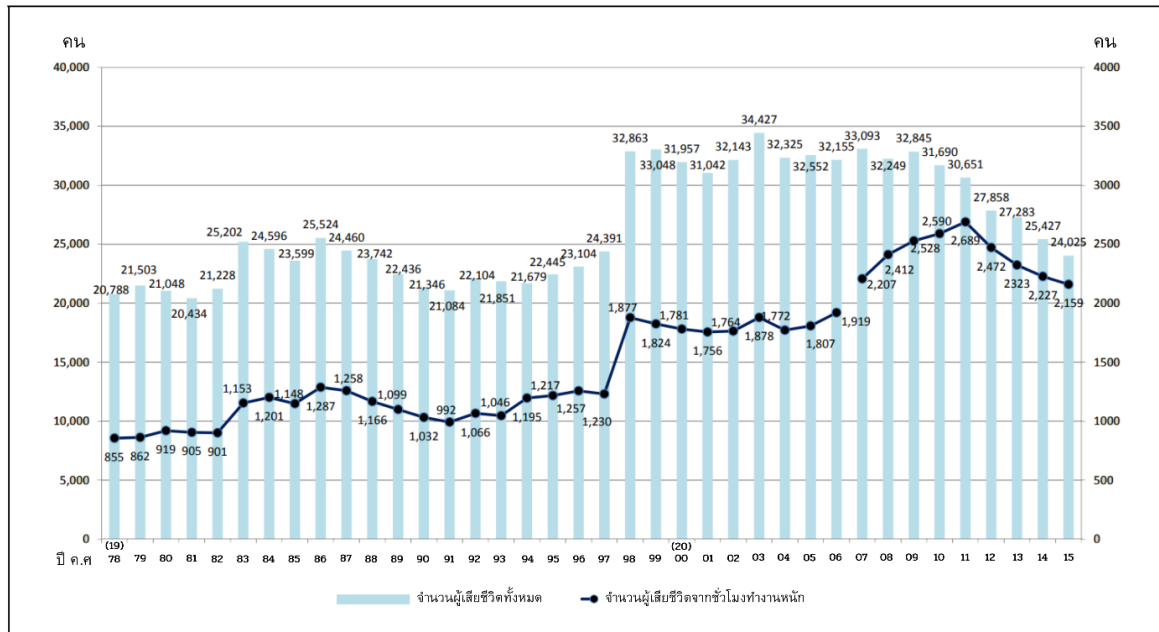
ที่มา : Ministry of Health, Labour and Welfare. (2016 : online)

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

ตารางที่ 9 แสดงการเสียชีวิตในญี่ปุ่น และเสียชีวิตจากการทำงานหนัก

ที่มา Ministry of Health, Labour and Welfare. (2016 : online)

จากกรณีตัวอย่างที่เกิดขึ้นที่ญี่ปุ่นในปี 2015 มัตซึริ ทากาฮาชิ พนักงานสาววัย 24 ปีตัดสินใจจบชีวิตตัวเองลงด้วยสาเหตุที่เธอต้องทำงานหนัก จากการสืบสวนพบว่าเธอถูกบังคับให้ทำงานหนักด้วยการทำงานล่วงเวลาเกิน 100 ชั่วโมงต่อเดือน นำไปสู่การตั้งข้อกล่าวหาและการเข้าตรวจค้นบริษัท เดนทสึ หลังจากนั้นหนึ่งปี นายอิชิอิ ทาดาชิ ประธานบริษัท เดนทสึ ประกาศลาออกจากตำแหน่งเพราะผลการสอบสวนพบว่าการฆ่าตัวตายเกิดขึ้นจากการทำงานหนักจริง และมีคำสั่งปรับ 5 แสนเยนจากศาลญี่ปุ่นและเป็นที่ตั้งคำถามในสังคมญี่ปุ่นเรื่องของการจ่ายชดเชยค่าปรับที่น้อยเกินไป (ประชาชาติธุรกิจ, 2560) จนไม่อาจจะช่วยแก้ไขปัญหที่อาจจะเกิดขึ้นมาอีกในอนาคตได้ ดังเช่นในกรณีหนึ่งที่เกิดขึ้นกับพนักงานชายชาวญี่ปุ่นวัย 54 ปี ก่อนเหตุทำร้ายร่างกายตนเองโดยการใช้มีดทำครัวแทงตนเองและเข้าแจ้งความเพื่อเป็นเหตุผลในการไม่ต้องไปทำงาน เนื่องจากความเครียดและความกดดันที่พบเจอในการทำงานที่บริษัท ก่อนจะรับสารภาพและถูกจับกุมในข้อหาแจ้งความเท็จ (โพสทูเดย์, 2560 : online) เนื่องจากโรชินั้นเป็นปัญหาที่เรื้อรังมาในในสังคมการทำงานของญี่ปุ่น หนึ่งในสาเหตุหลักก็จะเป็นด้านวัฒนธรรมการทำงานที่พัฒนามาจากความจงรักต่อประเทศของตัวเอง สู่การจงรักภักดีต่อบริษัทซึ่งเป็นผลดีที่ทำให้ญี่ปุ่นพัฒนาแบบก้าวกระโดดจากประเทศผู้แพ้สงคราม สู่มหาอำนาจทางเศรษฐกิจระดับโลกชาติหนึ่งของโลก เกิดเป็นระเบียบและการเคารพปฏิบัติตามกฎระเบียบเพื่อจุดมุ่งหมายเดียวกันในการนำพาองค์กรไปสู่เป้าหมาย แม้จะไม่ได้กำหนดมาเป็นระเบียบแบบลายลักษณ์

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

อักษรก็ตาม อย่างเช่น การอยู่ทำงานจนล่วงเวลาถึง 4 หรือ 5 ทุ่มเพื่อให้หัวหน้างานเห็นถึงความทุ่มเทของตนเอง หรือการไม่กลับบ้านจนกว่าหัวหน้างานจะกลับบ้านก่อน (Herbig & Palumbo, 1994)

สรุป

จากผลการการรวบรวมข้อมูลปัจจัยในด้านเศรษฐกิจญี่ปุ่นที่ส่งเสริมให้ช่วงยุคเศรษฐกิจรุ่งเรืองของญี่ปุ่นที่ฟื้นตัวกลับมาได้อย่างรวดเร็วจากผลกระทบจากการแพ้สงครามโลกครั้งที่ 2 ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยภายนอกผลจากสงครามเกาหลีที่ทำให้เกิดอุปสงค์ความต้องการในสินค้าและยุทธโศปกรณ์ทางทหาร ไปจนถึงวิกฤตน้ำมันที่ช่วยส่งผลให้อุตสาหกรรมยานยนต์ญี่ปุ่นกลายเป็นที่สนใจ เนื่องจากประหยัดน้ำมันกว่ารถยนต์จากสหรัฐอเมริกาและยุโรป การตรึงอัตราแลกเปลี่ยนเงินเยนจนนำไปสู่การเจรจาข้อตกลงพลาซ่าที่ทำให้ค่าเงินเยนแข็งค่า จนสามารถเพิ่มขีดความสามารถในการขยายตัวไปในตลาดโลก ที่ขยายศักยภาพในการแข่งขันของญี่ปุ่นให้เติบโตและขยายสู่ตลาดโลก ในขณะเดียวกันปัจจัยภายในเรื่องการบริหารแบบญี่ปุ่น ที่มีนโยบายหลัก คือ การจ้างงานตลอดชีพ การเลื่อนขั้นตามอาวุโสและ สหภาพแรงงาน ที่เป็นส่วนในการสร้างความผูกพันกับองค์กรทำให้เกิดภาพลักษณ์ต่อการจงรักภักดีจนให้ความสำคัญกับบริษัทมากกว่าชีวิตส่วนตัว จนกลายเป็นสาเหตุของการเกิดภาวะคาโรชิ อาการเสียชีวิตฉับพลันจากการทำงานหรือตัดสินใจจบชีวิตจากความกดดันและความเครียดที่เกิดจากการทำงาน ถึงแม้จะมีความพยายามจากภาครัฐและเอกชนในการร่วมมือแก้ไขปัญหายังพบว่าปัญหาอยู่ในระดับที่รุนแรงดังเช่นข้อมูลที่ปรากฏในตารางที่ 7 ที่ชั่วโมงการทำงานล่วงเวลายังคงอยู่ในระดับที่มากกว่า 100 ชั่วโมง แต่อย่างไรก็ดีแนวโน้มในการพัฒนามีทิศทางไปในทิศทางที่ดีขึ้นในสังคมญี่ปุ่น จากข้อมูลย้อนหลัง 25 ปี จะเห็นถึงแนวโน้มในการลดลงอย่างต่อเนื่อง และคาดว่าจะมีลดลงเพิ่มขึ้นในอนาคตวัดผลเป็นตัวเลขอยู่ในอัตราเฉลี่ยรวมลดลงถึง 16 เปอร์เซ็นต์ตลอดระยะเวลา

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

เอกสารอ้างอิง

- Christopher Klein.2023. **How Did World War II End?**.(online) Retrived June 3, 2023, from <https://www.history.com/news/world-war-ii-end-events>
- Ian Webster. 2023. **USD inflation since 1951**. (online) Retrived June 3, 2023, from <https://www.in2013dollars.com/us/inflation/1951?amount=1>
- Katsuo Nishiyama and Jeffrey V. Johnson. 1997. **Karoshi-Death from Overwork: Occupational Health Consequences of Japanese Production Management**. International Journal of Health Services . 27(4). pp 625-641
- Kenichi Ohno. 2017. **The history of Japanese economic development origin of private dynamism and policy competence**. New York. Routledge.
- L.A Time archives. 2007. **James Abegglen, 81; management consultant wrote 9 books on Japan**. (online). Retrived June 3, 2023, from <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-2007-may-15-me-passings15.2-story.html>
- Oknim Chung. 1998. **The Origins and Evolution of the Japanese-American Alliance: A Korean Perspective**. California. The Asia/Pacific Research Center.
- Postwar Recovery,1945-49**. N.d. (online) Retrived June 3, 2023, from https://www.grips.ac.jp/vietnam/VDFTokyo/Doc/EDJ_Chap10-11.pdf
- Rinrin. 2021. **ใกล้เรียนจบแล้ว เตรียมตัวทำงานในญี่ปุ่นอย่างไรดี?** (ออนไลน์) . สืบค้นเมื่อ 13 มิถุนายน 2566, จาก <https://www.tsunagulocal.com/th/92365/>
- Shigeki Hijino,Yasuo Masai,Gil Latz, 2023. **Economy of Japan**. (online) Retrived June 3, 2023, from <https://www.britannica.com/topic/economy-of-Japan>
- Spencer Cohen. 2022. **When Tokyo Burned**. (online) Retrived June 3, 2023, from <https://foreignpolicy.com/2022/05/29/papercity-tokyo-firebombing/>
- นรินทร์ ดำรงชัย. 2562. **ญี่ปุ่นร่วมสมัย: สังคม การเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ. สำนักพิมพ์สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหาร.
- ประชาชาติธุรกิจ. 2560. **“ทำงานหนักจนตาย” วิกฤตที่แก้ไม่ตกของสังคม “ญี่ปุ่น”**. (ออนไลน์) สืบค้นเมื่อ 13 มิถุนายน 2566, จาก <https://www.prachachat.net/facebook-instant-article/news-51270>

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

- ประสบการณ์ใช้รถ. (2561). ย้อนรอยวิกฤตน้ำมันโลกปี 1973. (ออนไลน์). สืบค้นเมื่อ 13 มิถุนายน 2566, จาก <https://chobrod.com/tips-car-care/ย้อนรอยวิกฤตน้ำมันโลก-1973-4552>
- พีรเดช ชูเกียรติขจร, นลิตรา ไทยประเสริฐ. 2014. ผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจของประเทศญี่ปุ่นและเอเชียที่มีต่อการเคลื่อนย้ายการลงทุนทางตรงจากประเทศญี่ปุ่น สู่ 4 ประเทศในอาเซียนและ 3 ประเทศอุตสาหกรรมใหม่. Journal of economics, 18 (1) Jan-Jun 21-43
- โพสทูเดย์, 2560. หนุ่มญี่ปุ่นแทงตัวเองเพื่อจะได้ไม่ต้องไปทำงาน. (ออนไลน์)) สืบค้นเมื่อ 13 มิถุนายน 2566, จาก <https://www.posttoday.com/world/482661>
- สถานเอกอัครราชทูตญี่ปุ่นประจำประเทศไทย. 2560. สถานการณ์ของเกาะทะเลเคชิมะที่เกิดขึ้นทันทีหลังจากสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2. (ออนไลน์). สืบค้นเมื่อ 3 มิถุนายน 2566, จาก https://www.th.emb-japan.go.jp/itpr_th/takeshima_WWII.html
- 加藤靖慶「Katoh」. 2010. 日本的経営の考察 [中京経営研究紀要] 19(2), pp.1-14